

Annales

Instituti

Archaeologici

IX - 2013

Godišnjak

Instituta za

arheologiju

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Adress od the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Izvršni urednici/Desk editors

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Tehnički urednici/Technical editors

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Sanjin Mihelić

Lektura/Language editor

Ivana Majer (hrvatski jezik/Croatian)
Sanjin Mihelić (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institut of archaeology, Zagreb 2013.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 8** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin – arheološka istraživanja 2012. godine
- 12** **Tomislav Hršak**
Tino Leleković
Marko Dizdar
Rezultati istraživanja nalazišta Batina – Sredno 2012. godine
- 20** **Tatjana Tkalčec**
Arheološka istraživanja nalazišta Crkvari – crkva sv. Lovre 2012. godine
- 26** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2012.
- 31** **Saša Kovačević**
Nova Bukovica – Sjenjak 2012.
- 35** **Daria Ložnjak Dizdar**
Medinci – Čićoka/Jablanik – zaštitna istraživanja 2012. godine
- 38** **Marko Dizdar**
Rezultati zaštitnih istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2012. godini
- 44** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Dolina – Glavičice, istraživanja 2012.
- 48** **Tajana Sekelj Ivančan**
Nastavak arheoloških istraživanja na položajima Volarski breg i Sušine kraj Virje u 2012. godini
- 55** **Marina Ugarković**
Tina Neuhauser
Stobreč 2012. – helenistički bedem
- 59** **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Tina Neuhauser
Hvar, otok Sveti Klement, uvala Soline, arheološka istraživanja 2012.

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 8** **Daria Ložnjak Dizdar**
Mirela Hutinec
Sotin – archaeological investigations in 2012
- 12** **Tomislav Hršak**
Tino Leleković
Marko Dizdar
The results of the excavations of the Batina-Sredno site in 2012
- 20** **Tatjana Tkalčec**
Archaeological investigations at Crkvari – St. Lawrence Church in 2012
- 26** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, archaeological investigations in 2012
- 31** **Saša Kovačević**
Nova Bukovica – Sjenjak 2012.
- 35** **Daria Ložnjak Dizdar**
Medinci – Čićoka/Jablanik – rescue investigations in 2012
- 38** **Marko Dizdar**
The results of the 2012 rescue excavations of the La Tène culture cemetery in Zvonimirovo – Veliko Polje
- 44** **Daria Ložnjak Dizdar**
Marija Mihaljević
Dolina-Glavičice, the investigations in 2012
- 48** **Tajana Sekelj Ivančan**
Continued archaeological investigations at the positions of Volarski Breg and Sušine near Virje in 2012
- 55** **Marina Ugarković**
Tina Neuhauser
Stobreč 2012 – Hellenistic fortification
- 59** **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić
Tina Neuhauser
Hvar, St. Clement island, Soline Bay, archaeological investigations in 2012

64 Siniša Krznar Arheološko istraživanje lokaliteta Torčec – Cirkvišće 2012. godine	64 Siniša Krznar <i>Archaeological investigations at the site Torčec – Cirkvišće in 2012</i>
69 Marko Dizdar Zaštitna arheološka istraživanja nalazišta AN 4 Poljana Križevačka 1 na trasi autoceste A12, dionica Gradec – Kloštar Vojakovački	69 Marko Dizdar <i>Rescue archaeological excavations of the AS 4 Poljana Križevačka 1 site on the route of the A12 motorway, section Gradec-Kloštar Vojakovački</i>
76 Tatjana Tkalčec Kasnosrednjovjekovno naselje Buzadovec–Vojvodice (AN 3) na trasi autoceste A12 Sveta Helena – GP Gola	76 Tatjana Tkalčec <i>The late mediaeval settlement Buzadovec – Vojvodice (AS 3) on the route of the A12 motorway Sveta Helena – GP Gola</i>
<p>88 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p>Rezultati arheoloških istraživanja lokaliteta Kalnik – Igrišće</p>	<p>88 Snježana Karavanić
Andreja Kudelić</p> <p><i>Results of archaeological investigations of the Kalnik – Igrišće site</i></p>
<p>93 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p>Zaštitna istraživanja nalazišta AN 1 Grabrić na trasi autoceste A13, dionica Čvor Vrbovec 2 – Čvor Farkaševac</p>	<p>93 Marko Dizdar
Daria Ložnjak Dizdar</p> <p><i>Rescue excavations of the AN 1 Grabrić site on the route of the A13 motorway, section Vrbovec 2 Junction – Farkaševac Junction</i></p>
98 Marko Dizdar Terenski pregled i probna istraživanja na izgradnji spojne ceste od Petrinje do mosta preko rijeke Kupe u Brestu	98 Marko Dizdar <i>Field survey and test excavations on the route of the connecting road between Petrinja and the bridge over the Kupa river in Brest</i>
<p>102 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p>Arheološka istraživanja na lokalitetu Stari grad u Ivanju 2012. godine</p>	<p>102 Juraj Belaj
Filomena Sirovica</p> <p><i>Archaeological investigations at the Old Town site in Ivanec in 2012</i></p>
109 Tatjana Tkalčec Nastavak arheoloških istraživanja burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2012. godine	109 Tatjana Tkalčec <i>Continued archaeological investigations of the mediaeval fortified town Vrbovec in Klenovec Humski in 2012</i>
116 Asja Tonc Rezultati probnih iskopavanja na gradini Svete Trojice 2012. godine	116 Asja Tonc <i>Results of trial excavations at the Sv. Trojica hillfort in 2012</i>
<p>121 Bartul Šiljeg
Goranka Lipovac Vrkljan
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra</p> <p>Crikvenica – <i>Ad turre</i>, rezultati sustavnih arheoloških istraživanja rimske keramičarske radionice na lokalitetu Igralište 2012. godine</p>	<p>121 Bartul Šiljeg
Goranka Lipovac Vrkljan
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra</p> <p><i>Crikvenica – Ad turre, Results of Systematic Archaeological Excavations of the Roman Pottery Workshop at the Igralište Site in 2012</i></p>
<p>131 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Ana Konestra</p> <p>Nastavak arheološko-konzervatorskih istraživanja lokaliteta Stancija Blek (Tar) u 2012. godini</p>	<p>131 Bartul Šiljeg
Vladimir Kovačić
Ana Konestra</p> <p><i>Continued archaeological investigations and conservation at the Stancija Blek site (Tar) in 2012</i></p>

Terenski pregledi

136 **Tatjana Tkalčec**

Rekognosciranje na području Bjelovarsko-bilogorske i Koprivničko-križevačke županije u 2012. godini

167 **Kristina Jelinčić Vučković**

Terenski pregled lokaliteta Novo Selo *Bunje* na otoku Braču

175 **Asja Tonc**

Terenski pregledi područja izgradnje novih cestovnih pravaca na teritoriju Zagrebačke i Istarske županije

Field Surveys

136 **Tatjana Tkalčec**

Field surveys in the Bjelovar-Bilogora and Koprivnica-Križevci counties in 2012

167 **Kristina Jelinčić Vučković**

Field survey of the Novo Selo Bunje site on the island of Brač

175 **Asja Tonc**

Field surveys of the construction area of new roads in the Zagreb and Counties of Zagreb and Istria

Eksperimentalna arheologija

185 **Andreja Kudelić**

Testiranje tehnologije izrade keramičkih posuda i rekonstrukcija hipotetske horizontalne keramičarske peći

190 **Andreja Kudelić
Filomena Sirovica
Dinko Tresić Pavičić**

Dokumentiranje reljefnih značajki položaja Kurilovec–Belinščica tijekom 2011. i 2012. godine

185 **Andreja Kudelić**

Testing of ceramic vessel production technology and reconstruction of a hypothetical horizontal ceramic kiln

190 **Andreja Kudelić
Filomena Sirovica
Dinko Tresić Pavičić**

Documenting the relief features of the position Kurilovec–Belinščica in 2011 and 2012

Terenski pregled lokaliteta Novo Selo *Bunje* na otoku Braču

Field survey of the Novo Selo *Bunje* site on the island of Brač

Kristina Jelinčić Vučković

Primljeno/Received: 4.3.2013.
Prihvaćeno/Accepted: 7.8.2013.

Institut za arheologiju proveo je terenski pregled lokaliteta Novo Selo Bunje što je uključilo obilazak terena i izradu tlocrta zatečene arhitekture. Pronađeni su nalazi koji datiraju od vremena kasnog helenizma pa sve do kasne antike. Dobivenom snimkom arhitekture utvrđeno je kako svi zidovi, odnosno objekti, imaju istu orijentaciju što upućuje na planiranu i dobro organiziranu izgradnju.

Ključne riječi: Brač, Novo Selo Bunje, amfore, keramika, cisterne, mozaici, freske, kasni helenizam, antika, kasna antika
Key words: Brač, Novo Selo Bunje, amphorae, ceramics, cisterns, mosaics, frescos, Late Hellenistic period, antiquity, late antiquity

Uvod

Temeljem rješenja Uprave za zaštitu kulturne baštine pri Konzervatorskom odjelu u Splitu (Klasa: UP/I 612-08/11-08/0486, Ur. br.: 532-04-18/15-11-2) od 22. studenoga 2011., 18. i 19. travnja obavljeno je arheološko rekognosciranje i snimanje lokaliteta Novo Selo *Bunje* na otoku Braču, u općini Selca.

Lokalitet je zaštićen kao spomenik kulture rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu (br.: 17/41-1979.) od 26. rujna 1979. godine i upisan je u Registar nepokretnih spomenika kulture Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu pod registarskim brojem 486 te ima svojstvo kulturnog dobra.

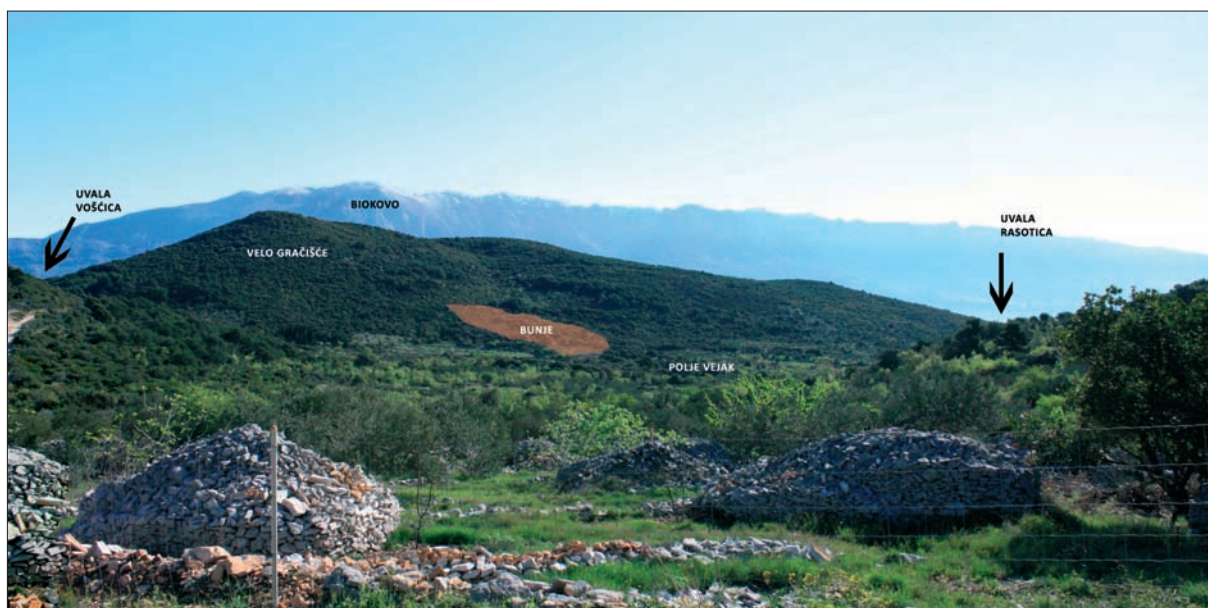
Voditeljica je bila dr. sc. Kristina Jelinčić Vučković, a u radu je sudjelovala i mag. arheologije Ana Konestra, znanstvena novakinja Instituta za arheologiju. Suvlasnik zemljišta na kojem

se nalazi centar i najvažniji dio lokaliteta gospodin Ivica Škrpaca proveo nas je po lokalitetu i ukazao na njegove najbolje sačuvane dijelove, prenio mnoštvo važnih te zanimljivih podataka koje je prikupio od svoga djeda i oca.

Rekognosciranje i snimanje provedeno je u okviru znanstvenog projekta prof. dr. sc. Željka Tomičića, odobrenog od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, *Srednjovjekovno arheološko nasljeđe Hrvatske (5.–16. st.)* (projekt 197-1970677-0676).

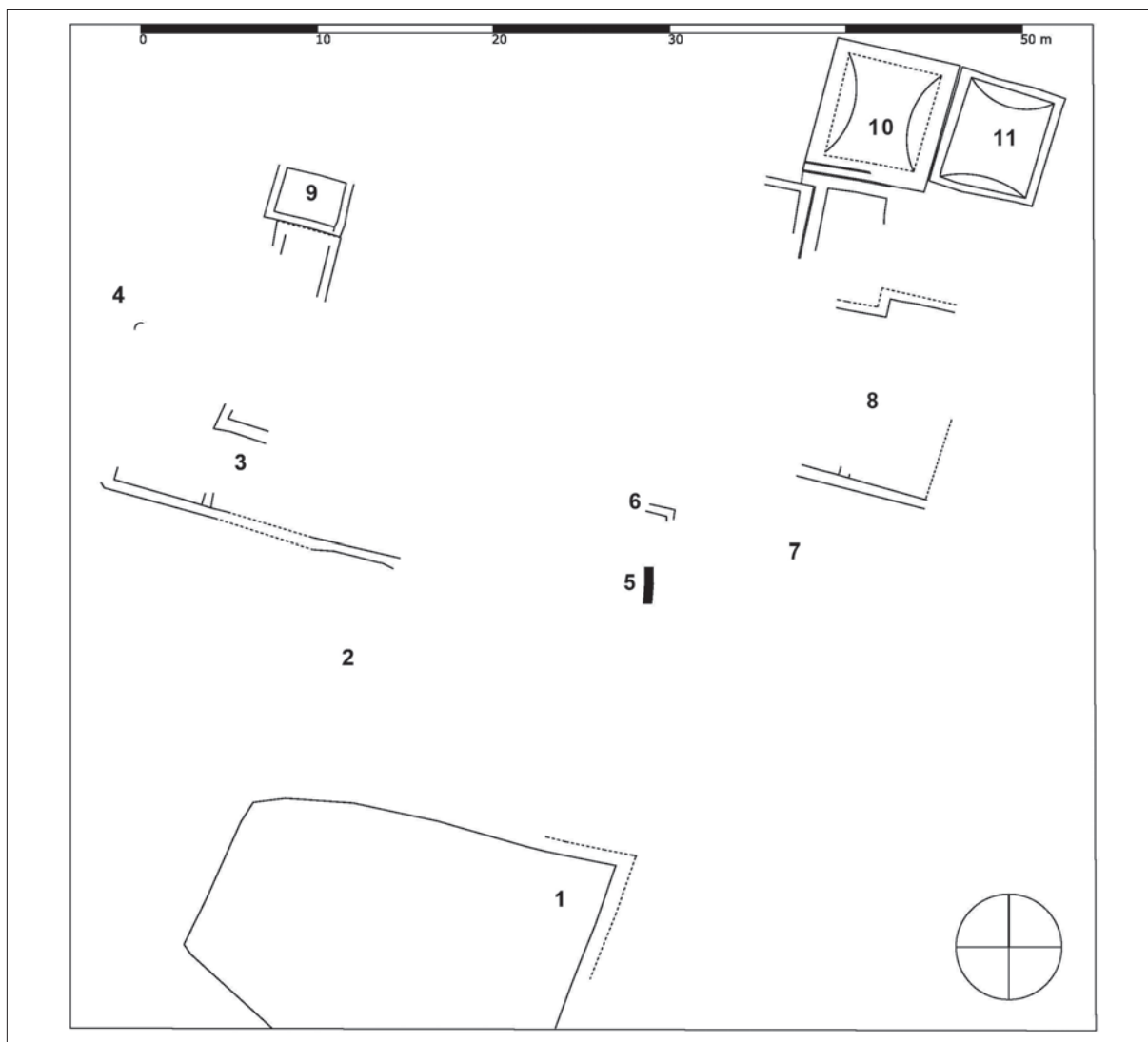
Dosadašnje spoznaje o lokalitetu

Na sjeveroistočnom dijelu otoka Brača, na sjeverozapadnom rubu polja Vejak, nalazi se lokalitet *Bunje*, na nadmorskoj visini od 70 m (sl. 1), s nalazima iz rimskog i starokršćanskog razdoblja. Lokalitet je smješten i na južnoj padini brda Velo Gračišće na kojem se nalazi prapovijesna gradina. Brdo štiti lokalitet

Sl. 1 Pogled prema sjeveru i lokalitetu Novo Selo *Bunje* (snimila: K. Jelinčić Vučković)

Fig. 1 A view northwards and of the Novo Selo *Bunje* site (photo: K. Jelinčić Vučković)

Sl. 2 Tlocrt središnjeg dijela lokaliteta (snimka i crtež: A. Konestra, K. Jelinčić Vučković).

Fig. 2 Layout of the central part of the site (plan and drawing: A. Konestra, K. Jelinčić Vučković).

od bure, a samo more nalazi se u neposrednoj blizini (luke Vošćica i Rasotica).

Na lokalitetu Bunje pronađen je veliki gospodarski kompleks – *villa rustica*. Temeljem površinskih nalaza pretpostavlja se postojanje luksuznog i gospodarskog dijela vile (*pars urbana, pars rustica*). Na lokalitetu je pronađen i stup s prikazom jarca (Jelinčić 2005b: 127, Sl. 5) iznad kojeg je ruka sa siringom. Stup se danas nalazi u Povljima u ateljeu pokojnog dr. Joška Baice. Osim toga stupa, na lokalitetu se nalazio i drugi stup bez ukrasa koji je nedavno ukraden s lokaliteta. Postojeći put kojim se dolazi do lokaliteta je proširen, a time je omogućen i prilaz automobilima. Od toga je vremena krađa nalaza s ovog lokaliteta u znatnom porastu! Don Frane Bulić spominje željezni klin za lomljenje kamena s ovog lokaliteta što uz nedovršeni poklopac sarkofaga na terenu govori o kamenoklesarskim aktivnostima na ovom imanju. Nalazi ljudskih kostiju na koje se nailazilo prilikom obrade zemljišta svjedoče o postojanju groblja na lokalitetu. Grobovi su inhumacijski, *tomba a pozzo* i sarkofazi. Život se na prostoru vile nesumnjivo nastavio i u starokršćansko vrijeme, na što upućuje sarkofag s prikazom Kristova monograma na akroteriju sarkofaga, koji datira u kraj 5. stoljeća. Razdoblje kasne antike dovelo je do reorganizacije života na rustičnim vilama, te se pretpostavlja da se u tom vremenu na prostoru Bunja razvilo naselje.

U *Povaljskoj listini* (nastalaj 1. prosinca 1250. godine) spominje se Podgračičće – naselje na padinama Velog Gračičća za koje se pretpostavlja da se razvilo iz kasnoantičkog naselja na

Bunjama, a koje je živjelo do 15. stoljeća kad njegovi stanovnici sele u Povlja i Selca (posljednji pisani spomen naselja je iz 1405. godine).

Lokalitet se nalazi na česticama 772/1, 773/2, 774, 775, 780, 781, 782, 783, 784, 811, 819/1 i dijelom 2377/1 k. o. Novo Selo, a rekognosciranje i snimanje je obavljeno na česticama 772/1, 773/2, 774, 775, 780, 781, 782, 783 k. o. Novo Selo, čiji su vlasnici Ivica Škrpaca, pokojnog Ante, i Jakša Škrpaca, pokojnog Ante.

Metode rada

Po dolasku na lokalitet, Ivica Škrpaca nas je proveo po najvažnijim »točkama« lokaliteta. Nakon toga preliminarnog pregleda i izrade radne skice, u najnižem dijelu lokaliteta postavljena su tri repera, na dijelu koji ima pogled na cijeli lokalitet, na relativno čistom predjelu, u neposrednoj blizini puta kojim se dolazi na lokalitet. Nakon toga je postavljena totalna stanica koju je bilo potrebno seliti na više stajališta jer je velik dio terena zarastao u visoku šumu te ga s jednog položaja nije bilo moguće snimiti.

Zbog kratkoće vremena (2 dana), ograničenih financijskih sredstava te zarasle arhitekture snimanje je obavljeno tako da su se snimile rubne točke zidova kako bi se linijski mogla iscrtaati arhitektura i dobiti tlocrt u mjerilu koji će biti polazište za planiranje budućih istraživanja. Također su stanicom snimljeni položaji nekih važnijih nalaza. O samom lokalitetu se u više navrata pisalo i nabrajalo njegove nalaze, a u ovaj obilazak se

Sl. 3 Ulomak mozaika (snimila: K. Jelinčić Vučković).

Fig. 3 Mosaic fragment (photo: K. Jelinčić Vučković).

krenulo s namjerom da se postojeća arhitektura zabilježi i prikaže tlocrtno te da se obradom nalaza dobije nešto jasniji uvid u trgovanje stanovnika vile (odakle su nabavljali robu), kao i jasnije datiranje samog lokaliteta.

Nakon obavljenog snimanja, lokalitet smo ponovno detaljno obišli i na skici lokaliteta zabilježili zone s većom koncentracijom nalaza upisujući i njihov karakter.

Za izradu plana korištene su točke snimljene stanicom Leica 405 Ultra i zračna snimka s ARKOD-a. Snimljene su točke koje su jasno vidljive na zračnoj snimci na ARKOD-u, kao npr. sjecišta gomila. Te su točke korištene za spajanje i rotiranje fotografije i preklapanje s točkama snimljenim u lokalnom sustavu jer u vrijeme dolaska na lokalitetu nisu postojale točke koje su geodetski snimljene. Nakon rekognosciranja je Općina Selca organizirala geometarsku snimku postavljenih poligona te je naša snimka mogla biti uključena u sustav. Zahvaljujući tomu može se izraditi podloga za buduća geofizikalna i arheološka istraživanja, kao i koordinatni sustav sa sektorima i kvadrantima.

Manji dio lokaliteta dostupan je za snimanje i obilazak, a veći je dio obrastao u gusto raslinje, makiju i šumu. Gusto

raslinje onemogućava pregled površine i jako ugrožava postojeću arhitekturu. Dio zidova se zbog stabala i korijenja jako nagnuo i prijeti mu rušenje. Lokalitet je prilikom obilaska u ljeto 2001. godine bio u puno boljem stanju.

Zidovi koji su snimljeni, jasno su vidljivi i čitljivi. Pored njih postoji niz suhozida, izvrsno vidljivih na zračnim snimkama, koji su građeni od pravilno obrađenog kamenja nerijetko s tragovima žbuke. Ti suhozidi prate orijentaciju antičkih zidova, a pri dnu nekih suhozida sačuvani su i sami antički zidovi. Na širem području, čak i izvan granica lokaliteta na zračnim se snimkama uočavaju pravilne strukture od suhozida koje bi također valjalo proučiti i moguće je da čine sastavni dio ovoga gospodarskog antičkog kompleksa.

Arhitektura

U južnom dijelu lokaliteta uz cestu nalazi se velika gomila. S njezine sjeverne strane nalazi se maslinik s nekoliko manjih suhozida od pravilnoga obrađenog kamenja koji prate orijentaciju antičke arhitekture. Na gomilama, a najviše na toj velikoj južnoj gomili nalaze se ulomci amfora, opeka i antičke keramike.

Sjeverno od toga nalazi se čistina koju uokviruju gomile (sl. 2: 1). U sjevernoj i istočnoj gomili jasno se iščitavaju antički zidovi. U sjevernoj gomili, tj. zidu sačuvan je otvor, odnosno kanal. Budući da je ovaj dio očišćen od raslinja a vlasnik je nedavno prilikom pripreme ove čestice za sadnju djelomično uklonio površinski sloj, tu je pronađena najveća količina nalaza. U zapadnom dijelu ograde¹ uočena je velika koncentracija *tesserae* (sl. 3). Pronađeno je i nekoliko ulomaka antičkog stakla i životinjskih kostiju. Pored ulomaka amfora, pronađen je ulomak Firma lampice (T. 1: 4a – 4b) te više ulomaka afričke *sigillatae*. Istočni zid (sl. 4) prati se u dužini od 7,3 m, a sjeverni u dužini od 5,2 m.

Sjeveroistočno od ove ograde nalazi se oštećeni sarkofag (sl. 5) s Kristovim monogramom koji je C. Fisković datirao u kasno 5. stoljeće. Prema gospodinu Škrpaci, ovaj je sarkofag bio netaknut početkom 20. stoljeća kad ga je mještalin (imenom Keke), u nadi da će pronaći blago, ošteti i otvorio. Tadašnja austro-ugarska policija ga je zatvorila zbog uništavanja kulturnog dobra. Monogram je najbolje vidljiv u popodnevnim satima kad ga sunce bočno obasjava. Sarkofag bi bilo potrebno natkriti i zaštititi od padalina jer se monogram uslijed djelovanja kiše jako oštećuje.

Sl. 4 Istočni zid u raščišćenoj ogradi (snimila: K. Jelinčić Vučković).

Fig. 4 Eastern wall in the cleared fence (photo: K. Jelinčić Vučković).

1 Ograda u govornima otoka Brača označava područje ograđeno suhozidom ili granjem.

Sl. 5 Dio sarkofaga s Kristovim monogramom (snimila: K. Jelinčić Vučković).

Fig. 5 Part of a sarcophagus with the monogram of Christ (photo: K. Jelinčić Vučković).

Zapadno od sarkofaga s monogramom, a sjeverno od prethodno opisane ograde, nalazi se velika gomila (sl. 2: 2) nepravilnog oblika na kojoj se nalazi velika koncentracija ulomaka tegula, imbreksa, tubula, kockica, mozaika i amfora. Kamenje je manjih dimenzija, jednim dijelom obrađeno.

Sjeverno i sjeverozapadno od gomile nalazio se veći objekt (sl. 2: 3). Sačuvan je njegov južni zid i naziru se pregradni zidovi. Južni zid vidljiv je u dužini od 17,2 m, mjestimice sačuvan u visini većoj od 2,5 m. Unutar toga objekta pronađeno je nekoliko opeka kružnog oblika za hipokaust, mramorna pločica kakve su se koristile za oblaganje bazena i nešto manje ulomaka amfora i građevinskog materijala. Kako je ovaj dio zarastao, nije ga moguće temeljito pregledati. Ovdje se (sjeverozapadno od južnog i najvećeg zida) nalazi tjeme manje apside (sl. 2: 4), sačuvane pri samom dnu (u literaturi se također navodi postojanje zidova polukružnog oblika). Na gomili pored apside nalazi se veća količina građevinske keramike i veliki komadi hidrauličke žbuke.

Istočno od ove velike građevine nalazi se tijesak (sl. 2: 5) (Jelinčić 2005b: 126, Sl. 3), promjera 2 m, koji je prije stajao poleano vodoravno, ali su ga prijašnji vlasnici dignuli te sada stoji okomito. Djelomično je oštećen još u vremenu kad je ležao vodoravno, jer je bila izdubljena rupa koja je služila kao zamka za lovljenje ptica.

Sjeverno od tijeska vidljiv je ugao objekta (sl. 2: 6) prekriven hidrauličkom žbukom. Sjeverni zid vidljiv je u dužini od 1,2, a istočni u dužini od 0,8 m. Zidovi i tijesak nalaze se na čistiini koju uokviruju manji suhozidi i gomile složene od pravilno obrađenog kamenja i na kojima se nalaze ulomci građevinske keramike i amfora. Istočno od tijeska (sl. 2: 7) nalazi se velika gomila pravilnog i nepravilnog kamenja te mnoštvo građevinske keramike, amfora, šamotnih opeka i troske.

Sjeverno od toga nalazi se više zidova (sl. 2: 8). Nekoliko prostorija nalazi se južno od cisterni i naslanjaju se na njihove južne zidove. Najjužniji zid ove građevine sačuvan je u dužini od 7,5 m i prema sjeveru od njega nastavlja se pregradni zid, jedva vidljiv u travi, u dužini od 0,45 m. Sjeverno od njega nalazi se

zid sačuvan u dužini od 2,5 m, koji se lomi prema sjeveru u dužini od 1,1 m i opet se lomi prema istoku u dužini od 3,5 m. Sjeverno od toga zida a odmah uz južne zidove cisterne nalazi se još nekoliko zidova (sl. 6). Najbolje se uočava zid prislonjen na zapadnu cisternu u dužini od 4,9 m. Moguće je da se on nastavlja dalje na zapad, ali zbog gustog raslinja to nije moguće sigurno utvrditi. Na taj zid naslanjaju se dva zida koja se pružaju prema jugu i to u dužini od 4,1 m. Zid koji je naslonjen na cisternu nagnut je zbog uraslog raslinja.

Sjeverno gore od opisanoga velikog objekta nalazi se zidana grobnica (sl. 2: 9) djelomično ukopana u živac. Građena je od pravilnoga obrađenog kamena. Djelomično je zarušena, a u urušenju se u njezinu sjeveroistočnom dijelu uočava veliki obrađeni kameni blok. Dimenzije grobnice su 3x4,2 m. Južno od nje sačuvani su zidovi koji se zbog gustog raslinja ne mogu u potpunosti pratiti. Istočni se zid prati u dužini od 3,7 m, a zapadni u dužini od 1,3 m.

Cisterne su imale bačvaste svodove, zapadna je bila orijentirana zapad – istok (sl. 2: 10), dok je istočna orijentirana sjever – jug (sl. 2: 11). Istočna je cisterna bolje sačuvana, dok je strop i dio bočnih zidova zapadne cisterne znatno urušen. Prema riječima gospodina Škrpace, donedavno je strop istočne cisterne bio u potpunosti sačuvan, ali su ljudi vadili kamene ploče s krova i dalje ih koristili. Obje su cisterne jako zarasle te ih je zbog toga bilo teško točno izmjeriti, pa ove mjere treba uzeti s oprezom. Zapadna cisterna je prema mjerenju sljedećih dimenzija: sjeverni i južni zid su dugi 7,1 m, a zapadni i istočni 7,8 m. Istočna cisterna (sl. 7), koja je bolje sačuvana, naročito njezin krov, ima zapadni i istočni zid dug 6,4 m te sjeverni i južni dug 6,2 m. U unutrašnjosti istočne cisterne dobro je sačuvana hidraulička žbuka. Unutar cisterni, na zidovima i oko njih raste vrlo gust bršljan i drugo raslinje koje ih jako ugrožava. Za detaljno i točno mjerenje bilo bi potrebno ukloniti raslinje što naravno nije preporučljivo bez istraživanja i konzervacije zidova koja bi odmah morala uslijediti kako se zidovi ne bi raspali!

Sjeverno od cisterni počinje još gušće raslinje, odnosno

Sl. 6 Zid južno od zapadne cisterne (snimila: A. Konestra).

Fig. 6 Wall south of the western cistern (photo: A. Konestra).

šuma, a stabla su negdje viša od 6 m. Zbog toga stanicom nije bilo moguće snimiti položaj ugla sjevernog objekta i poklopca nezavršenog sarkofaga. Njih smo odmjerili tračnim metrima u odnosu na sjeverne zidove cisterne i puteljak s gomilom vidljiv na zračnoj snimci. Duži zid (sjeverozapad – jugoistok) toga naj-sjevernijeg objekta sačuvan je u dužini od 7,5 m, a kraći (sjeveroistok – jugozapad) sačuvan je u dužini od 4,4 m (sl. 8).

Sjeverno od poklopca sarkofaga, dužine 2,2 i širine 1,3 m, nalaze se suhozidi od nepravilnog i neobrađenog kamena, znatno drugačiji od suhozida u podnožju lokaliteta! Vrsta kamena od kakvog su izrađeni ovi sjeverni suhozidi nalik su samom nezavršenom poklopcu sarkofaga (Jelinčić 2005b: 128, Sl. 49). Ovaj je kraj Brača poznat po iskorištavanju kamena i njegovoj obradi pa branje kamena na ovom lokalitetu, tj. u njegovoj blizini te obrada na lokalitetu ne bi trebali predstavljati iznenađenje.

Na zračnoj snimci lako se uočava položaj Lokve (Jelinčić 2005b: 126, Sl. 4) koji se nalazi uz sjeverni puteljak, na južnoj padini Velog Gračišća. Ovu prirodnu akumulaciju vode u antici su obzidali kako bi je što bolje iskoristili. Na njezinu južnom dijelu sačuvani su antički zidovi i hidraulička žbuka. Lokva je duga približno 16 i široka oko 10 m. Zid koji je sačuvan na jugozapadnom dijelu lokve vidljiv je u dužini od 6 m. On se nalazi istočno od zida koji se pruža zapadno od lokve u pravcu sjever – jug. Sačuvan je u dužini od oko 7 m i širini 60 cm.

Svi su antički zidovi na lokalitetu orijentirani sjeverozapad – jugoistok/sjeveroistok – jugozapad, a vjerojatno su prilagođeni padini Velog Gračišća. Jednaka orijentacija zidova također govori o planskoj izgradnji objekata ove rimske vile.

Arheološki nalazi

Među pronađenim površinskim nalazima prevladavaju ulomci afričkih amfora, sigilate i kuhinjske keramike. Uvoz afričke robe (ulja, ribljih umaka), a time i razne ambalaže, na otoku Braču je povećan od druge polovine 2. do kraja 4. stoljeća te se uočava nadmoć afričke robe u odnosu na drugu. Budući da raspoložemo samo površinskim nalazima, ovdje nije mjesto

za donošenje zaključaka o toj temi, a na tabli 1 prikazan je izbor nalaza s lokaliteta Novo Selo *Bunje*.

Zanimljiv je ulomak posude (T. 1: 1)² od svijetlosmeđe pečene gline s tragovima smeđeg premaza na unutrašnjoj stijenki koji podsjeća na kasnohelenističke i kasnorepublikanske oblike i strukture prisutne na srednjodalmatinskom području (kasnohelenistička keramika pronađena je i 500 m istočno od lokaliteta, na položaju Naplove).

Osim ulomka dna amfore ravnog dna (T. 1: 13a – 13b) s ovog lokaliteta, slični ulomci na Braču još su pronađeni u Lovrečini i na lokalitetu Selca *Njivice*. Ulomak nije dovoljan za točno određivanje tipa, ali svakako pripada najstarijim amforama koje su za sada pronađene na Bunjama. Ulomak svjetiljke (T. 4a – 4b) tipa *Firmalamp/Factory lamp* premlan je za definiranje točnog tipa (*Loeschcke IX ili X*). Izrađen je od tvrdo pečene gline svijetlosmeđe boje. Ovi tipovi se dugo proizvode i koriste, a bez cjelovitosti predmeta ili barem nekoga njegova detalja nije moguće datirati ga uže od vremena 60. do 70. godine 1. stoljeća poslije Krista do u 4. stoljeće. Od afričke keramike pronađena je sigilata i kuhinjsko posuđe.³ Od kuhinjskog posuđa izdvaja se nekoliko poklopaca sa zacrnjenim rubom (*orlo annerito*) tip Hayes 185 (T. 1: 2) i Hayes 196 (T. 1: 3), koji se datiraju od sredine 2. do sredine 3., odnosno u 2. i 3. stoljeće. Pronađena su dva ulomka posude za kuhanje, Hayes 23B (T. 1: 5–6) datirana od sredine 2. do u 3. stoljeće. Taj je tip još pronađen na lokalitetu Škrip *Luke*. Pronađena je znatna količina afričke sigilate, ali su ulomci uglavnom jako usitnjeni što onemogućava njihovu interpretaciju. Izdvajaju se ulomci zdjela (T. 1: 7–8) tip Hayes 14 ili 15 iz 2. do 3. stoljeća, zatim Hayes 9B (T. 1: 9) iz druge polovine 2. stoljeća. Taj tip pronađen je i na lokalitetima Škrip *Luke* i Škrip *Kostirda*; pronađen je i Hayes 10B (T. 1: 10), zatim Hayes 50B (T. 1: 11–12) iz vremena od 230. do 325. godine koji je također zabilježen na lokalitetu Škrip *Kostirda*.

2 Mjere na tabli izražavaju centimetre.

3 Tipologija izvedena prema: Hayes 1972.

Sl. 7 Zapadni zid istočne cisterne s djelomično očuvanim svodom (snimila: A. Konestra).

Fig. 7 Western wall of the eastern cistern with a partly preserved vault (photo: A. Konestra).

Sl. 8 Sjeverni zid (snimila: A. Konestra).

Fig. 8 Northern wall (photo: A. Konestra).

Najčešći su nalaz na lokalitetu tegule i amfore koje su čvrste, a time i najotpornije. Kako zbog usitnjenosti nije moguće uvijek odrediti tip, prema strukturi pronađenih ulomaka ipak se može uočiti kako afričke amfore dominiraju. Amfora oboda trokuta-

stog presjeka s unutrašnje i vanjske strane mogla bi biti tip Keay LXXVII (Keay 1984: Fig. 171: 7), datirana od 4. do sredine 5. stoljeća (T. 1: 15). S područja istočnog Mediterana je amfora LR 1 (T. 1: 19) koja je zabilježena i na lokalitetu Postira *Pastoralni centar*. Od istočnomediteranskih amfora pronađeno je i nekoli-

ko ulomaka LR 2 amfora.

Od afričkih amfora na Tabli 1 donosi se nekoliko tipova⁴: Africana 2C,1 (T. 1: 14) korištena za prijevoz ribljih umaka od sredine 3. do početka 4. stoljeća, Africana 2C,3 (T. 1: 16) iz 4. stoljeća u kojoj su se prevozili riblji umaci. Takva je amfora pronađena i na nedalekom lokalitetu Selca *Njivice*. Africana 2D Grande (T. 1: 17) datirana je od sredine 3. do u 4. stoljeća, a korištena je za prijevoz ribljih umaka ili vina. Keay 59 iz kraja 4. i prve polovine 5. stoljeća (T. 1: 18) služila je vjerojatno za prijevoz ulja.

Na antičkim lokalitetima na otoku Braču često se pronalaze keramičke košnice, a ovdje je pronađen tek jedan ulomak, netipične strukture (T. 1: 22). Najveća koncentracija raznovrsnih antičkih keramičkih košnica na Braču pronađena je na lokalitetima Selca *Njivice* i Podhume *Njivica*.

Pronađene su *tesseræ* bijele boje, izrađene od vapnenca, pronađena je tek jedna plave boje, kao i ulomak freske crvene boje.

Ulomci stakla jako su usitnjeni, prozirni i bezbojni ili su tamnozeleni boje.

Od dolija su pronađeni ulomci stijenci, a njihova struktura odgovara dolijima pronađenima na drugim lokalitetima na Braču. Pronađen je ulomak kamenog žrvnja vulkanskog podrijetla (T. 1: 23).

Pri dnu lokaliteta pronalaze se veći komadi željezne troske. Južno od tijeska, u ogradi koja je očišćena od raslinja (sl. 2: 1), a djelomično je skinut humus, uočava se koncentracija priljepaka i životinjskih kostiju.

Zaključak

Lokalitet Novo Selo *Bunje* jedan je od najvažnijih i najvećih antičkih lokaliteta na otoku Braču koji do sada nije nikada arheološki iskopavan. Zasad, najraniji tragovi ljudskog postojanja datiraju u 1. stoljeće pr. Kr. a prate se sve do kraja 5. stoljeća, iako neki nalazi sugeriraju i dulju prisutnost.

Snimka zidova pokazuje kako su svi iste orijentacije zbog čega naslućujemo kako su građeni planski, kao cjelina. Po načinu gradnje zidova čini se kako su građeni u dva različita razdoblja, a zidovi jedne i druge faze imaju jednaku orijentaciju. Dvije velike cisterne i ograđena lokva govore o veličini lokaliteta i dobro organiziranom životu. Plodno polje uz koje se vila smjestila sigurno znači da je dio gospodarske djelatnosti vile bio upućen na poljoprivredu. Nedovršeni poklopac sarkofaga i nalaz željeznog klina za lomljenje kamena govore i o tom drugom aspektu koji ne iznenađuje s obzirom na tradiciju branja kamena na ovom mjestu. Osim svih gospodarskih dobara koje je rimska vila morala imati iz vlastitih izvora, na ovoj se vili pronašlo i mnogo uvezene robe: amfora, kuhinjskog i stolnog posuđa. Prevladavao je uvoz iz Afrike, naročito iz područja današnjeg Tunisa čime se ovaj lokalitet uklapa u sliku koju daju druge rimske bračke vile i antički lokaliteti.

Arheološko iskopavanje ovoga kompleksnog lokaliteta gdje se boravilo stoljećima omogućilo bi da dobijemo više podataka o dolasku Rimljana na otoke, organizaciji njihova života i zatečenog stanovništva, ruralnom aspektu života na otoku u okviru salonitanskog agera, promjenama i razvoju gospodarstva jedne rimske vile, njezina moguća preobrazba u kasnoj antici u svjetovnom ali i vjerskom smislu.

Pored tih značajnih spoznaja za otok Brač i Dalmaciju, ovaj lokalitet bilo bi važno istražiti i zbog njegove ugroženosti zbog guste šume koja uništava zidove i slojeve kao i poljoprivrednih aktivnosti. Također je potrebno primijeniti bolju zaštitu s obzirom na dostupnost lokaliteta i nezakonito odnošenje nalaza.

Literatura

- Bonifay, M. 2004, *Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique*, BAR International Series 1301, Oxford.
- Bulić, F. 1914, Trovamenti antichi a Selca, *Bolettino di storia e archeologia Dalmata*, XXXVII, 105–106.
- Cambi, N. 2004, Kiparstvo na otoku Braču, *Brački zbornik*, 21, 239–272.
- Cicarelli, A. 1982, *Zapažanja o otoku Braču*, Beograd.
- Fisković, C. 1941, Historički i umjetnički spomenici na Braču, *Brački zbornik*, 1.
- Fisković, I. 1981, Ranokršćanski sarkofazi s otoka Brača, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 75, 105–137.
- Fisković, I. 1996, Solinski tip ranokršćanskih sarkofaga, *Arheološki radovi i rasprave*, 12, 117–141.
- Hayes, J. W. 1972, *Later Roman Pottery*, The British School at Rome, London.
- Jelinčić, K. 2005a, *Topografija rustičnih vila na otoku Braču*, magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Jelinčić, K. 2005b, Rustična vila na Bunjama kod Novog Sela na otoku Braču, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, 98, 121–132.
- Jelinčić, K. 2012, Izvješće o arheološkom rekognosciranju i snimanju lokaliteta Novo Selo *Bunje*, elaborat (dokumentacija Instituta za arheologiju).
- Keay, S. J. 1984, *Late Roman Amphorae in the Western Mediterranean. A typology and economic study: the Catalan evidence*, BAR International Series 196, Oxford.
- Kovačić, V. 1994, Topografija pojedinačnih nalaza, in: Belamarić, J., Bužančić, R., Domančić, D., Jeličić-Radonić, J., Kovačić, V., *Ranokršćanski spomenici otoka Brača*, 91–97.
- Stančić, Z., Vujnović, N., Kirigin, B., Čače, S., Podobnikar, T., Burmaz, J., 2004, Arheološka baština otoka Brača, *Brački zbornik*, 21, 3–238.
- University of Southampton (2005), *Roman Amphorae: a digital resource* [data-set], York: Archaeology Data Service [distributor] (doi: 10.5284/1000021).
- Vrsalović, D. 1960, Kulturno-povijesni spomenici otoka Brača, *Brački zbornik*, 4, 33–161.
- Vrsalović, D. 1968, Povijest otoka Brača, *Brački zbornik*, 6.
- Zaninović, M. 1968, Neki primjeri smještaja antičkih gospodarskih zgrada, *Arheološki radovi i rasprave*, 4–5, 357–373.
- Zekan, M. 1992, Istočni dio Brača – povijesni pregled do utemeljenja Sumartina, in: *Sumartin: zbornik radova*, Soldo, J. A. (ed.), Sumartin – Split, 9–20.

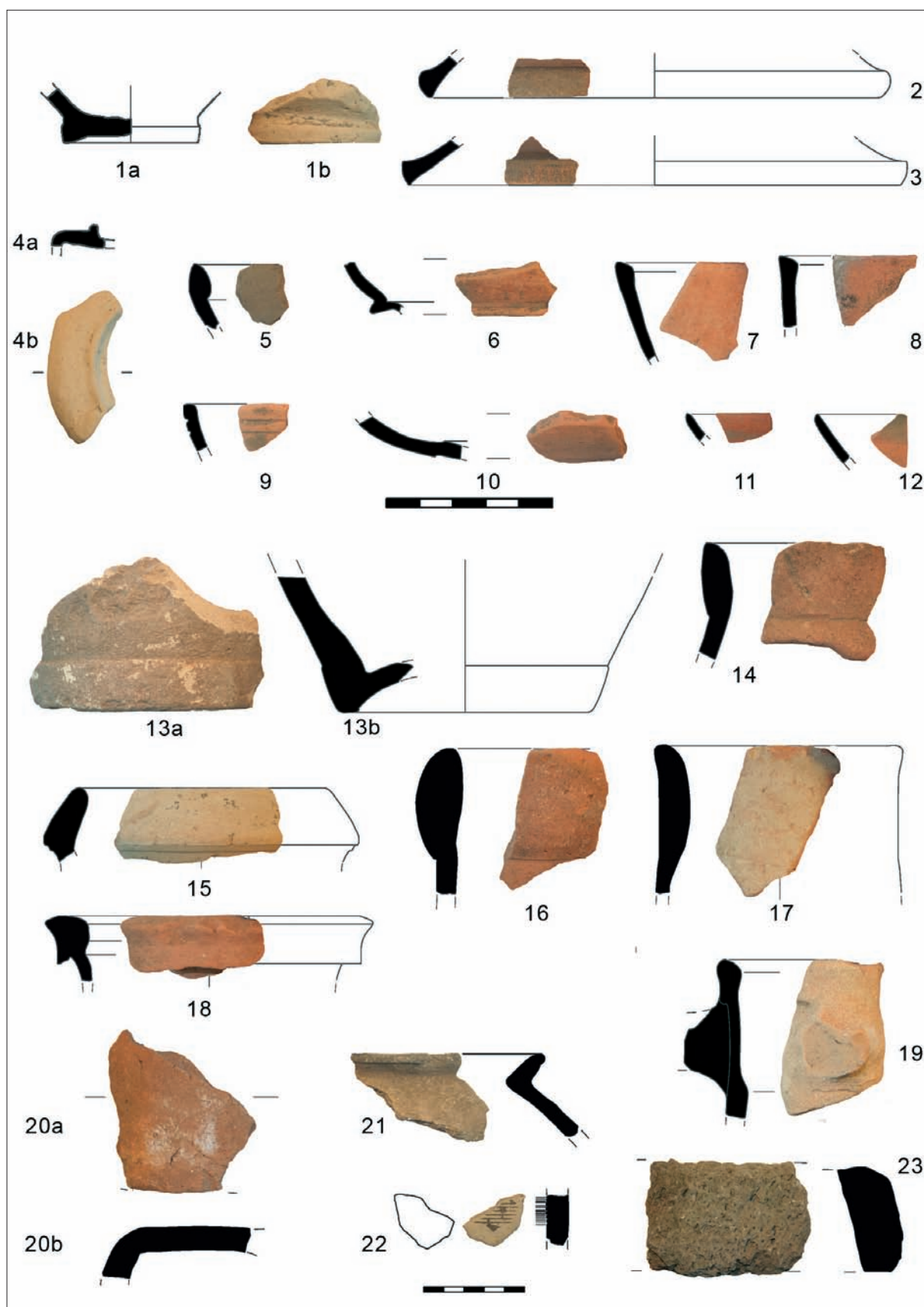
Summary

In April 2012, the Institute of Archaeology conducted a two-day reconnaissance and mapping of the Novo Selo *Bunje* site. The mapping covered the visible and accessible architecture. A significant part of the area is inaccessible due to the thick forest that is destroying the site. It was established that the walls were built in two phases and in a planned manner. There is a pool encircled by a wall from antiquity, two cisterns, a tomb, a press, a sarcophagus and an unfinished sarcophagus lid.

A preliminary survey of the finds revealed that they can be dated from the Late Hellenistic/Late Republican period to Late Antiquity. The most numerous finds are construction ceramics and amphorae. There were also fragments of tableware, kitchenware and glass. Notable among the finds are a fragment of a fresco, *tesseræ*, ceramic beehives, lamps and a grindstone. Most of the amphorae came from Africa as containers for oil and fish produce and the same boats probably also brought the tableware and kitchenware.

Archaeological excavations of this complex site would provide us with more data on the arrival of the Romans to the islands, the organisation of their life and the population they found, the rural aspects of life on the island within the ager *Salonitanus*, the changes and development of a Roman villa, its possible transformation in Late Antiquity in the secular as well as the religious sense.

4 Tipologija izvedena prema: Bonifay 2004 i University of Southampton (2005), *Roman Amphorae: a digital resource* [data-set], York: Archaeology Data Service [distributor] (doi: 10.5284/1000021).

T. 1 Izbor nalaza pronađenih tijekom rekognosciranja 2012. godine (crtež i obrada: K. Jelinčić Vučković)

Pl. 1 Selection of finds discovered during the 2012 field survey (drawing and processing: K. Jelinčić Vučković)